

Роль невеликих підприємств у формуванні ринкової економічної системи

І.Л.Дибач, аспірантка

Україна, м. Миколаїв, Національний університет кораблебудування ім. адм. Макарова

Рассмотрено отличие между терминами «предпринимательство» и «малое предпринимательство», которое дает основание утверждать, что НП являются субъектами предпринимательской деятельности. Предложены критерии определения НП в Украине. Рассмотрено влияние НП на создание рыночной экономической системы. Очерченные перспективы и негативные последствия международной интеграции на состояние и развитие НП.

Характерною рисою трансформацій, які відбуваються на так званому пострадянському просторі, є виникнення та поступовий розвиток відносин між окремими групами власників капіталу, які не є однорідними і від того по різному оцінюють шляхи та наслідки проведення реформ. Головними водорозділом між ними є рівень концентрації капіталу в межах того чи іншого підприємницького проекту та здатність самостійно вирішувати поточні та довгострокові бізнес-завдання, які виникають із мети та цілей його ініціаторів. У політико-правовому та науковому сенсі носієм відносин, які згадуються, виступають НП.

В останні 10-15 років проблеми розвитку НП знаходяться у центрі уваги багатьох вчених. Так, загально методологічні та теоретичні питання підприємництва викладені у працях З.Варналія, С.Дем'яненка, Ю.Долгорукова, А.Загородного тощо. Проблемами розвитку малих підприємств опікуються О.Деніга, І.Комарницький, О.Мазур, В.Парсяк, Й.Ситник, М.Журавльова та інші. Разом з тим багато важливих загальнометодологічних та теоретичних питань і напрямів розвитку НП до цього часу залишаються недостатньо дослідженими і в більшості випадків носять дискусійний характер. Новизна об'єкту дослідження та відсутність наукового наробку призвели до наукової плутанини, коли терміни «підприємництво», «мале підприємництво» та «мале (середнє) підприємство» сприймаються майже як синоніми.

Термін «підприємництво» відомий нам ще з часів середньовіччя, тоді «підприємцем» називали людину, що організовувала паради та музичні дійства, а також особу, що відповідала за виконання великих будівельних або виробничих проектів. В науковий обіг термін «підприємництво» вперше був введений англійським економістом

Р.Кантільоном, який розглядав підприємництво як особливу економічну функцію, однією із основних рис якої є ризик [1, с.53-56].

З позиції сьогодення підприємництво – це не лише ініціативна, самостійна діяльність, що здійснюється на власний ризик з метою отримання прибутку, а і стиль господарювання, який базується на інноваторстві, пошуку нових можливостей та вмінні залучити необхідні ресурси із різноманітних джерел.

У сучасній науковій вітчизняній літературі існує таке поняття як «мале підприємництво». Яке визначають як «самостійну, систематичну, ініціативну діяльність малих підприємств та громадян-підприємців, яка проводиться на власний ризик з метою отримання прибутку» [2, с.110]. Якщо порівняти ці два визначення, то єдиною відмінністю є те, що у другому випадку це діяльність малих підприємств. Проте ті якості, що наведені у визначенні підприємництва відображають особливості саме малих підприємств. Це дає підстави зробити висновок, що така категорія як «мале підприємництво» є певному сенсі анахронізмом, одним із варіантів перекладу «small business». На нашу думку, доцільно обмежитися поняттям «підприємництво», до суб'єктів якого віднести не лише малі, а і середні підприємства, сукупність яких пропонуємо називати «невеликі підприємства».

Доволі непроста ситуація склалася з самим визначення НП. Українське законодавство дотепер не дає відповіді на питання які підприємства відносяться до категорії невеликих, а деякі нормативні документи суперечать один одному. Так, наприклад, Господарський кодекс України залежно від кількості працюючих та обсягу валового доходу від реалізації продукції за рік поділяє підприємства на малі, середні та великі. Проте, досі не втратив чинності Указ Президента України «Про підтримку малого підприємства» № 456/98 від 12.05.98, який виділяє ще так звані мікропідприємства.

Заради справедливості зазначимо що закордонні парламентарі теж не одностайні з цього приводу. По оцінкам експертів Світового банку, лише в країнах що розвиваються існує близько 50 визначень малого підприємства. Туму вважаємо, що визначення критеріїв віднесення підприємств до категорії невеликих є перш за все економічним завданням, обґрунтоване вирішення якого відіграє суттєву роль у подоланні існуючих перепон їх розвитку.

Узагальнення усіх відомих нам поглядів, щодо визначення НП, дає підставу стверджувати, що відповідні критерії розподіляються на дві групи: кількісні і якісні. До кількісних критеріїв найчастіше відносять чисельність зайнятих, річний валовий дохід підприємства, балансова вартість основних фондів, розмір власного капіталу, розмір

сегменту ринку, що обслуговується. На підтримку якісного відходу виступає саме визначення підприємництва, тому якісними критеріями є незалежність, рівень домінування в галузі, ризикованість діяльності та зосередження функцій менеджера в руках власника.

Очевидно, що одночасне застосування усіх наведених критеріїв є надзвичайно складним. Особливо з практичної точки зору. Від так, на нашу думку, слід обмежитися лише кількісними параметрами (табл.1).

Таблиця 1

Кількісні критерії визначення невеликих підприємств в Україні

Критерії	Класифікація невеликих підприємств		
	Мікро	Малі	Середні
Чисельність персоналу, чол.	До 10	До 50	До 250
Обсяг виручки, тис євро	100	500	5000

Джерело: адаптовано за [3, с.36].

Чому ж саме, незважаючи на відповідну історію НП продовжують передувати у центрі уваги науковців, політиків, широких верств громадськості. Вважаємо, що для цього є доволі вагомі причини. НП є основним джерелом забезпечення населення робочими місцями та сприяє формуванню середнього класу, який є основою соціально-економічних реформ, гарантом політичної стабільності та демократичного розвитку суспільства. Їх гнучкість і здатність швидко пристосовуватися до змін ринкової кон'юнктури сприяють стабілізації економіки в цілому. Немаловажним є той факт, що НП у переважній більшості діють у тих секторах економіки, що неохоплені великими підприємствами. Значним є їх внесок у формування валового внутрішнього продукту (в країнах з розвинутою ринковою економікою за даними [4, с.51] частка НП у ВВП складає більше 50%).

Між тим маємо звернути увагу і на принципові відмінності сучасного стану НП у порівнянні з минулим. Маємо на увазі зміни, які відбуваються в економіці більшості країн світу під впливом такого феномену як глобалізація та політичне об'єднання європейських країн, створення між ними єдиного ринкового простору. Для України до цього маємо додати вступ до Світової організації торгівлі, інших міжнародних інституцій.

Вони мають безперечно позитивні наслідки: полегшать доступ підприємств до іноземних ринків товарів та послуг, забезпечать здешевлення іноземної сировини та

кредитних ресурсів тощо. Але, водночас, ми не маємо права заплющувати очі і на небезпеки та ризики, що їх супроводжують. Найбільш значущі з них узагальнені за допомогою методики SWOT- аналізу (див. рис.).

<p>S (сильні сторони):</p> <ul style="list-style-type: none"> - відмінне розуміння вітчизняних споживачів; - близькість розташування до вітчизняних ринків збуту; - вміння швидко реагувати та адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі; 	<p>W (слабини):</p> <ul style="list-style-type: none"> - невеликі підприємства є слабким учасником інтеграційних процесів; - мистецтво ведення господарської діяльності в умовах ринку нижче середнього; - недостатня державна підтримка невеликих підприємств.
<p>O (можливості):</p> <ul style="list-style-type: none"> - покращення регуляторного середовища; - спрощення зовнішньоекономічних торговельних процедур; - спрощення доступу до іноземних ринків товарів та послуг; - здешевлення імпоротної сировини, що використовується для власного виробництва; - доступ до дешевих кредитних ресурсів; - спрощення процедур сертифікації та стандартизації. 	<p>T (загрози):</p> <ul style="list-style-type: none"> - посилення конкуренції; - зростання імпорту іноземних товарів; - скорочення програм державної допомоги виробникам; - встановлення жорстких норм щодо якості продукції; - чутливість невеликих підприємств до нестабільних зовнішніх умов ведення бізнесу; - збільшення вартості вітчизняної сировини та палива, що використовуються для власного виробництва.

Джерело: власні дослідження.

Рис. SWOT - аналіз наслідків глобалізації та інтеграції України у вітчизняних невеликих підприємствах.

Отже, як бачимо, вітчизняні НП не мають переконливих сильних сторін у контексті всесвітньої глобалізації, що може унеможливити реалізацію наведених перспектив. Серед найсуттєвіших загроз та ризиків вважаємо за необхідне підкреслити різке загострення конкурентної боротьби, в наслідок якої на перший план діяльності підприємства ставить підтриманні на належному рівні його конкурентоспроможності.

Підсумовуючи вищенаведене, дозволимо собі наступні узагальнення: 1. Сукупність середніх малих та мікро підприємства – це невеликі підприємства, які є суб'єктами підприємницької діяльності. 2. З практичної точки зору, при визначенні приналежності підприємства до категорії невеликих слід обмежитися кількісними критеріями. 3. Розвиток НП виступає ключовим моментом економічних перетворень в Україні, яке знижує соціальну напругу в країні, сприяє стабілізації ринкової економічної системи, стимулює інноваційний процес та відіграє суттєву роль у створенні ВВП. 4. Особливості сучасного ведення бізнесу змушують власників НП більше уваги приділяти підвищенню конкурентоспроможності підприємства.

Література

1. *Cantillon R. Essai la nature du commerce en general / Ed. And transl. by H.Higgs. – L., 1931.*
2. *Варналій З.С. Основи підприємництва: Навч. посібник. – К., 2006.*
3. *Парсяк В.Н. Малий бізнес в системі корпоративних відносин. – Херсон., 2003.*
4. *Комарницький І., Офік М. Проблеми розвитку малого та середнього підприємництва // Регіональна економіка. – 2005. - №4.*